

Mérni a tudást

Amióta létezik közoktatás, azóta folyamatos az elégedetlenség a tanulók tudásának színvonalával és az iskolák teljesítményével. A múlt század második felétől kezdve az 1970-es évekig folyamatosan olvashatunk ilyesmiket: eltompítják a gyerekek elméjét; értelmileg petyhüdtek; elegendő ismerettel nem rendelkeznek; fogalomképzési képességük és érzésük csekély; az önálló gondolkodási készség csak nagyon kevés tanulónál állapítható meg; amint egymás után három bővített mondat következik, már lankad a figyelmük stb.

Száz évre visszamenően idézhetjük azokat a tanügyi férfúkat, akik szerint az oktatás színvonala hanyatlott egy megelőző állapothoz képest. Ezeknek a panaszoknak a megalapozottságát soha nem lehetett eldönteni, sőt, némi jogos kétség is támadhatott velük kapcsolatban. Mert ha az összes panasz igaz volt, akkor például a középiskola valamikor a múlt század első felében lehetett a legtokéletesebb, hiszen azóta egyfolytában romlott a színvonal. Ehhez a folyamatosan romló színvonalhoz viszont a múlt század első felében csupa *Petőfinek, Jókainak, Aranyának* meg *Eötvösnek* kellett volna benépesítenie az iskolák padsorait, akiket csupa *Kazinczy* tanított. Akkor csupa *Leonardo da Vinci* tudású gyerekek kellett volna kikerülnie az iskolapadokból, mert milyen lehetett az a színvonal, amely ugyan folyamatosan csökkent, de azért még az 1920-as és 1930-as évekre is maradt annyi, hogy majdani Nobel-díjasok jöjjenek ki egy budapesti gimnáziumból.

Az oktatás színvonaláról vallott, szubjektív érzésekre alapozó vélemények sokszor még az oktatáspolitikát is meghatározták, és ez sohasem eredményezett túl jó megoldásokat. Csak 1970-ben teremtdött meg a lehetősége annak, hogy a magyar tanulók tudásáról egyfajta objektív, ráadásul más országokkal is összehasonlítható ismeretünk is legyen, amikor a *Báthory Zoltán* vezette munkacsoport bekapcsolódott az International Association for the Evaluation of Educational Achievement, azóta csak IEA-ként emlegetett szervezet vizsgálatába. Ezt követően került kidolgozásra a tudásmé-

rő eszköz magyar – de nemzetközi összehasonlítást is lehetővé tevő – változata, a MONITOR, ám a kutatók az eredményeket ötletszerűen, különböző folyóirat-számokban elszórtan publikálták, ami igen nagy mértékben rontotta használati értéküket.

Szociológusként magáról a mérőeszköztől – a kulturális eszköztudás különböző részterületeire kidolgozott tesztről – nincs mit mondanom. Feltételezem, hogy a több mint egy évtized alatt kidolgozott, vizsgálatról vizsgálatra csiszolt kérdések, feladatok megfelelnek a célnak, alkalmasak a különböző korosztályhoz tartozó tanulók tudásának mérésére. Feltételezésemet megerősíti, hogy a szakajtóban egyszer sem találkoztam bírálattal, amely a MONITOR feladataival kapcsolatban olyan kételyeket fogalmazott volna meg, hogy például azok rossz megfogalmazásúak vagy az adott korcsoport számára túl nehezek (túl könnyűek) stb. Ebből következően a MONITOR vizsgálati eredményei egészen biztosan jól használhatóak az egész országra vonatkozóan, továbbá a nemzetközi összehasonlításban, illetve az egyes évek összevetésében is. Ily módon biztos kiinduló alapot jelenthetnek mindazoknak, akik a magyar közoktatásról gondolkodnak, azt kutatják avagy döntenek felőle.

Van azonban egy gyenge pontja a vizsgálatnak, ez pedig az országon belüli összehasonlíthatóság lehetősége. Köztudott, hogy az iskolai teljesítményt, és általában minden szellemi teljesítményt nem csak a veleszületett intellektuális képességek határozzák meg, hanem számtalan – kissé el-

nagyoltan szociológiaiának nevezett – tényező is (az adott település jellemzői, a szülők iskolai végzettsége, a család kulturális miliője, anyagi helyzete stb.). Ezt persze a MONITOR-vizsgálat végzői is tudják, ezért a felmérés során úgynevezett háttéradatokat is felvettek. A felvétel módja, az adatok minősége és használata az eredmények elemzésében azonban több problémát vet fel.

Mivel a tudásmérés vizsgálati személyei a tanulók voltak, magától értetődőnek – és technikailag a legegyszerűbbnek – tűnt, hogy a háttérkérdésekre is ők válaszoljanak. A józan észnek néha ellentmondó eredmények azonban ráébresztették a vizsgálat végzőit arra, hogy a gyerekek nem ismerik pontosan ezeket a háttérinformációkat (még szüleik iskolai végzettségét sem tudják pontosan), és minél kisebbek, annál kevésbé. Egy szociológus ebből azt a következtetést vonta volna le, hogy ezeket az ismereteket más módszerekkel kell megszerezni, vagy ha ez technikailag nem lehetséges, akkor le kell mondani a használatukról. A tudásmérés szakembereit azonban mintha az a meggyőződés vezette volna, hogy akármilyen adat is több a semminél, és miután megállapították, hogy felvett adataik nem eléggé megbízhatóak, a továbbiakban eltekintettek ettől a felismerésüktől, és dolgozni kezdtek a rendelkezésükre álló adatokkal.

Egyetlen háttéradatuk tekinthető csupán megbízhatónak – a településre vonatkozó, ahol a vizsgált iskola található –, és itt döbbenetes eredmények árulnak elénk. Sokat és régóta beszélünk a város és a falu közötti különbségekről. A MONITOR drámai bizonyítékát adja ennek. Kiderül, hogy a fővárosi és a falusi tanulók teljesítménye között például matematikában több mint egy év a lemaradás: a 7. osztályos fővárosiak teljesítménye jobb volt, mint a 8. osztályos falusi tanulóké. Olvasásmegértésben a lemaradás még döbbenetesebb: két év. Csakhogy itt kellene belépni az elemzésbe egyéb szempontoknak is. Fel kellene vetni a kérdést, hogy ez a különbség az iskola, illetve az oktatás

színvonalából ered avagy a tanulók kulturális háttéréből, és hogy melyik tényező mennyire befolyásolja az eredményt. Azt például biztosan lehet tudni a népszámlálásból, hogy 1990-ben a főváros 25 évesnél idősebb népességének 19,1%-a volt diplomás, míg a községek lakóinak csak 4%-a. Ráadásul a diplomások sűrűsödési pontja éppen abban a korosztályban található, amelyeknek gyerekei iskolába járnak (ugyanis minél magasabb életkori csoportot nézünk, átlagosan annál alacsonyabb az iskolai végzettség), tehát a szülők között még több a diplomás. Ez a hatalmas különbség már önmagában elegendő magyarázat lenne a fővárosi tanulók jobb teljesítményére – ha pontos adatokkal rendelkezni a MONITOR-ban részt vevő gyerekek szüleinek iskolai végzettségéről. Mindezek fényében teljesen érthetetlen, hogy a háttéradatok ösvényelemzésében hogyan jöhetett ki az az eredmény, hogy a településtípus alig befolyásolja a matematikában nyújtott teljesítményt. Illetőleg éppen az magyarázhatja ezt az eredményt, hogy a többi háttértényező pontatlan.

Márpedig a háttértényezőkre szükség van. Egy szociológiai vizsgálat nem alkalmas arra, hogy az iskolai teljesítményeket mérje – és ehhez magának a szociológusnak sincs meg a szükséges szakértelme. Csak egy MONITOR-vizsgálat lehet alkalmas terepe annak, hogy – a tudásmérés munkamennyiségéhez képest elenyésző – szociológiai jellegű információkat is begyűjtse, és ily módon egy sok szempontból elemzhető adattömeget hozzon létre. Ha ehhez némileg több pénzre volna szükség, akkor nem itt kellene takarékoskodni. Ugyanis ez a kis plusz befektetés sokszoros hasznot hoz azáltal, hogy a megmért tudásból több olyan következtetést lehet levonni, amely majd az oktatáspolitikai alakításában lehet gyümölcsöző hatással.

Amilyen öröm, hogy az 1995-ös MONITOR vizsgálat inunár egy hosszú időszak iskolai teljesítményeit teszi összehasonlíthatóvá, olyan szomorúság, hogy – először a magyar közoktatás történetében – meg-

alapozottan mondhatjuk, hogy a színvonal csökkent. Ráadásul nem egy olyan korszakban, amikor a közoktatás extenzív növekedésének eredményeképpen kialakult a tömegoktatás, aminek közismert az általános színvonalcsökkentő hatása, hanem már legalább három évtizede „benne a tömegoktatásban”. Oktatáskutatóknak és oktatáspolitikusoknak tehát egyaránt van min gondolkodniuk. És ehhez, ha nem is öröm-

teli, de biztos alapot éppen a MONITOR tudásmérése ad.

MONITOR '95. A tanulók tudásának felmérése.
Szerk.: Vári Péter. Országos Közoktatási Intézet, Bp. 1997.

Andor Mihály

A gyógyító zene

„...a dal szüli énekesét.”

Babits Mihály

A népdalokon keresztül vezet az út a lélek gyógyításához, de úgy is mondhatjuk, hogy a zenelelektan területéről a magyar népzene kincsei által juthatunk el a zene terápiás hatásához.

Az ember ifjúként, felnőttként önazonosságát keresi. A művészetek segítenek önmagunk megtalálásában. *Újfalussy József* zeneesztétikai előadásaiiban is gyakorta elhangzik, hogy a „...műalkotás a rólunk szóló mese”. A művészetek között találunk érintkezési pontokat, ahogyan például *Apagyi Mária* és *Lantos Ferenc* közös munkájában ezt kidolgozta. *Tusa Erzsébet*, a Nemzetközi Polyesztétikai Társaság (IGPE) magyarországi képviselője, a salzburgi MOZARTEUM által

rendezett évenkénti találkozón vesz részt a szimpózium fő gondolatának kialakításában. 1989-ben ez így szólt: „Von Zweifel bis Bekenntnis”, vagyis: *A kétségtől a felismerésig*.

E gondolat hatására született meg a magyar népzene és *Babits* költészetének összekapcsolása. *Babits Mint forró csontok a máglyán...* című versében olvashatjuk a főnixmadár csodálatos átváltozását. A költő kijelenti, hogy „Nem az énekes szüli a dalt: / a dal szüli énekesét”. *Babits* a meg-

Parlando Muz. Fo. 25615). Nagykőrösi tanyák, (Pest vm.) L.

Buj- do- sik az el- mém a sze- re- lem út- ján,
Mint kis fű- le- mű- le kö- rül az ég al- ján
Mert a nap- nak is van dél- ben meg- ál- lá- sa.
De az én szi- vem- nek hoz- zád van vá- gyá- sa.